

A ZENTAI POSTAFORGALOM KEZDETEI

Posta, távírda- és telefonszolgálat

TARI LÁSZLÓ

ABSTRACT

It has been 170 years since the regular postal service started along the river Tisza in country Bácska. On December 22, 1853, the two post stations were opened at the same time in Zenta and Ada. Previously, a messenger from the nearest post office in Török-Kanizsa brought them to Zentá and took the parcels from there. The opening of the post offices in Zenta and Ada was basically for reasons of state administration. After the defeat of the war of independence in 1848/49, the Serbian Vojvodina and Temesi Banság were established as separate provinces, and the provincial government demanded that the ten settlements, which formed the district along the Tisza, be in the closest connection with the Zenta district mayor's office, which they wanted to achieve by setting up village post offices. After the provincial government reorganized the public administration, it was understandably important to it that the mass of decrees and instructions were at their destination at the specified time, but it was equally important that feedback, reports, and other administrative documents arrive within the deadline. This was ensured regularly, every day, by the post office. In addition to postal service in the province, the telegraph lines are set up from 1852, to which the city of Senta joined in 1870. And in the fall of 1898, the telephone service is established in the city.

A POSTA KELETKEZÉSE ÉS FEJLŐDÉSE

BEVEZETŐ

A postai szolgálat az utóbbi másfél évszázad alatt fejlődött ki igazán annak ellenére, hogy már az ókori kultúrákban is fontos szerepet töltött be. A posta nyomaival már az egyiptomi és a görög kultúrákban is találkozunk. A perzsa postai szolgálat viszont már egy bizonyos fejlettségi szintet is mutatott: naponta akár 70 mérföldet is képes volt megtenni, de csak kizárólag állami-igazgatási célt szolgált. A római birodalomban viszont már kifejezett postarendszert találunk, melyet azonban a népvándorlás viharai söpörnek el.

A római posta megszűnése után a középkor a magánposták keletkezésének és kifejlődésének az ideje. Városok, testületek, kolostorok, püspökségek tartottak küldöncöket, akik kívülállóknak is teljesítettek szolgálatot, de kereskedők, utazó barátok, zarándokok, vándorlók is foglalkoztak levélközvetítéssel, a nagyobb városok pedig hivatalos levélvivőket alkalmaztak. Ezek a városi posták tartották a kapcsolatot pl. Felső-Olaszország és Dél-Németország között. A német kereskedővárosokban a 15. század végén már áruszállító járatokat is indítottak, melyeket levél- és személyszállításra is használtak.

A kontinensek felfedezése, körülhajózása a nagy tengeri utak megnyitásához vezetett, illetve a reformáció és reneszánsz nyomán anyagi és szellemi téren is előremutató változás következett be a 16. és 17. században, mely új eszmeáramlatok új lendületet adtak a posta intézménye szervezésének. A 16. században az európai hatalmak közül leginkább a Habsburg-birodalom, illetve uralkodóház érezte ennek legjobban szükségét, mivel birtokaik több európai országra terjedtek ki. Az uralkodóház a Taxis családnak adott engedélyt a postajáratok működtetésére, mely család generációkon keresztül állt ezek élén. A Taxis-posta a mindenkori osztrák császár által támogatva lassan közhasznú intézménnyé fejlődött, mely magához vonta az általa bejárt területek levélforgalmát. Ausztriában 1615-ig a Taxis-féle posta működött, ekkor külön postát létesítettek, melynek vezetése 1627-től a Paar grófi családot illette. 1720-ban VI. Károly (magyar királyként III. Károly néven) császár állami kezelésbe vette a postát, majd 1722-ben végleg megváltotta a Paar családtól, s közvetlen állami felügyelet és irányítás alá helyezte.

Franciaországban XI. Lajos király 1464-ben szervezett állami postát, az országutak mentén 4-4 mérföldnyi távolságra állítva fel a postaállomásokat, melyek eleinte csak az állami közigazgatást szolgálták, később, 1576-ban az egész országra kiterjedő díjszabást és menetrendet állapítottak meg.

Angliában VIII. Henrik szervezte meg a postaszolgálatot, mely 1635-ig csak az államigazgatást szolgálta, ekkor I. Károly király tette a postát hozzáférhetővé a nagyközönség számára, felszámolva egyúttal a magánpostákat.

Európa több államában – az előzőekhez hasonlóan – a 17. és a 18. század hozott gyökeres fordulatot a postai szolgálat szervezése, felügyelete és irányítása tekintében.

A POSTAI SZOLGÁLAT KIALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON

Az első rendszeres postaszolgálat Bécs és Pozsony között létesült a Habsburg-uralkodóház megbízásából 1526-tól, mely előbb a Taxis, majd 1558-tól a Paar család vezetésével működött.

1722-ben III. Károly magyar király (másként VI. Károly német-római császár) a Paar családtól megváltotta a postákat, és állami hatáskörbe helyezte őket, melyek ezután állami monopóliumot képeztek. A magyar postákat a bécsi udvari postahivatal alá helyezték, a postamestereket pedig – akik a postaállomásokat nagyrészt örökjogon birtokolták és haszonélvezetre földet kaptak – az adózás, illetve a vám- és hídpénz fizetés kötelezettsége alól felmentették. A levélszállítási díjat fél latonként (régí súlymérték, 1 lat = 1,75 dkg) 8 krajcárban állapították meg, mely összeg felét a feladó, felét a címzett fizette meg.¹ Lilien báró 1749-ben hozta be a legelső postakocsit, melyen utazókat és küldeményeket szállítottak. Ezen új kocsikat, melyeket gyorskocsinak (diligence, delizsánsz) neveztek, 1749. június 1-jén indították el Bécsből Brünne és Olmützbe. Ebben az irányban hetenként egyszer közlekedett, 1750-ben pedig már naponta Bécsből a Graz–Prága–Brünn–Olmütz–Znaim–Pozsony vonalon, és a levélposta mellett a sürgönyt (staffetta) is szállította. Az 1750. augusztus 5-i rendelet a postakocsin szállítandó küldemények súlyát 20 font maximumban határozta meg.² II. József császár 1783-ban a posták igazgatását a Budán székelő Helytartótanácsra bízta. A posták igazgatásának megkönnyítésére postagondnokságokat állítottak fel, amiket 1807-től a postaigazgatóság elnevezéssel cserélték fel, melyek ezután – a postahivatalok vezetésétől felmentve – területi igazgatással foglalkoztak.

A 18. század végétől – a francia háborúk következtében megnövekedett állami kiadások miatt – a postai szolgáltatások díjait fokozatosan növelték, míg végül 1817-ben a postai díjszabásra hét távolsági fokozatot állapítottak meg. 1824-től a postakocsijáratokat az éjjel-nappal közlekedő postai gyorskocsik váltották fel, melyek levélpostát is szállítottak.

A posta fejlődése a vasutak kiépítésével kapott igazán lendületet. Az 1850-ben megnyílt Pest–Buda–Bécs vasútvonalon már naponta szállították a küldeményeket, s a bélyeg megjelenése 1850-től a magyarországi postai forgalomban még inkább meggyorsította és egyszerűsítette a küldemények szállítását. A főbb vonalakon már naponta közlekedett a posta, s a díjszabás is egyszerűbb és olcsóbb lett, mivel a hét fokozat helyett kettő lett, és fél latonként 6 krajcárra csökkent a díjtétel.

Megszüntették a postakocsi-szolgálat külön igazgatását, és megbízták az összes postahivatalt a küldemények (pénz, érték, csomag stb.) közvetítésével.

1859-ben bevezették a levelek expressz kézbesítését, s 1860-ban a csomagoknál az utánvételi szolgálatot. 1865-től tovább csökkentették a küldemények szállítási díját, mely végül is azt eredményezte, hogy az egész országban egységes lett a postai küldemények kezelése és díjszabása.

A POSTAI SZOLGÁLAT SZERVEZŐDÉSE A DÉLVIDÉKEN

A Duna–Tisza közén, Bács megyében elsőként Savoyai Jenő herceg naplójában van hír arról, hogy amikor 1697 júliusában elindult Zomborból a seregével, Doroszló környékén postaházat talált. Tovább vonulva másnap a mai Bácsordasnál pihent meg, a postaháznál.³

Baján a török hódoltság megszűnése után nyílt posta – egy évvel azután, hogy mezővárosi rangot kapott a település. 1697. július 20-án gróf Paar Károly, az oszt-rák örökös tartományok főpostamestere Knezevics György városi bírót nevezte ki bajai postamesterré.⁴ Az első postaállomások ekkor a régiókat és nagyvárosokat összekötő ún. postautak mentén létesültek. A főbb útvonalak: Pest-Buda–Szabadka–Pétervárad–Zimony (tovább Szerbia felé), illetve a kelet–nyugat irányú Eszék–Zombor–Szabadka–Törökkanizsa–Temesvár, valamint az Eszék–Pétervárad–Beodra–Temesvár. Ezek az útvonalakon már a 18. század második felétől kezdődően megnyitottak az első postaállomások (Horgoson 1753-ban, Szabadkán 1780-ban, Törökkanizsán 1760-ban, Nagykikindán 1753-ban, Péterváradon 1751-ben), de esetenként korábban is, pl. Nagybecskereken 1737-ben, Zimonyban pedig 1747-ben.

Az 1700-as évek második felében a vidékünkön kialakuló postaszolgálatra jellemző, amit dr. Szentkláray Jenő a *Hazánk* c. Történelmi Közlöny 1888. évi 8. számában a *Társadalmi és közművelődési állapotok Torontálban a múlt században* című munkájában megállapít:

„A levélközlekedést a posta közvetíté. A postákat venni lehetett pénzen. Az egyes állomások kiírtak a megyében s pályázat hirdettetett azok betöltésére. A pályázó jelentkezni tartozott Temesvárotn, a posta- praefecturánál, melynek élén Bartuska Antal állott. Nemteleneknek tiltva volt azonban a postamesteri állásokra pályázni. Csak katonaviselt egyének és nemesi származásúak lehettek postamesterek.

Postaállomások voltak Torontálban 1779–1800 évben: Becse, Beodra, Komlós, Nagy-Szentmiklós, Török-Kanizsa, Újpécs, Csatád, Kikinda, Mokrin és Béba.

Ha valaki értékesebb küldeményt akart postán szállítani, azt csak a rendszerezített futár igénybevételével teheté, ki mellé a megye az útonállók ellen őrizetet adott.

Utásokat is a posta szállított, minden postaház egyszersmind vendégfogadó is volt, hol az utas étellemezést és éjjeli szállást kaphatott. Paraszt fuvar csak a német és szerb falvakban lehetett felhajtani. A magyar és oláh falvakban egyáltalán nem volt fuvar alá való kocsi kapható. II. József császár 1781. évi december 3-án külön rendeletet bocsátott ki, melyben meghagyja, hogy az úgynevezett „taligák” helyett rendes kocsikat léptessen a megye életbe, mint azt a németeknél és szerbeknél találhatni.

Az alispán tegyen havonként jelentést ő felségének, hogy hány kocsi készül a két-kerekű taligák helyett a megye területén. A megye azt válaszolta, hogy itt nincs fa és vas, a miből rendes kocsikat gyártani lehetne, de a köznépnek arra való lova sincs, hogy oly erős, nagy kocsikat húzzon. arra fog azonban törekedni, hogy legalább a tehetősebb gazdáknak rendes kocsijuk legyen”.⁵ Dudás Andor krónikája – az 1832-es év jelentősebb zentai eseményeinek taglalásakor – a postáról a következőket írja: „Posta nem járt, ember hozta a postát tarisznyában.”⁶

A ZENTAI POSTAÁLLOMÁS MEGNYITÁSA

A zentai postahivatal létesítése előtt természetesen ide is hozták és vitték a küldeményeket, a legközelebb levő törökanizsai postaállomásról, de nem rendszeres, hanem szükségyszerű jelleggel. A Zentára beérkező levelek, küldemények az utolsó – a törökanizsai – postaállomás bélyegzőjével voltak lepecsételve KL: Kanisa (*Klein Kanisa*) felirattal, illetve a nap és hónap számával megjelölve (az évszámok ekkor még nem szerepeltek a körbélyegzők feliratában).

A hivatalos levélküldemények – melyeket az előjáróságok küldtek egymásnak – bélyeg nélküliek voltak, de több olyan levél is megőrződött, melyeket magánszemélyek vagy vállalkozók küldtek az előjáróságoknak ide vagy innen más települések hivatalaihoz. Ezek bélyegzettek, méghozzá a Habsburg Birodalomban elsőként kiadott bélyegsorozatokból. A levelekhez akkoriban nem használtak külön borítékot; a kétoldalas papíriveret úgy hajtották össze levélméretűre, hogy a címzett neve és címe kívülre, a másik oldalára pedig a tartalom került.

A 19. századi tökéletes fejlődés nemcsak az áruforgalom robbanásszerű növekedésével járt, hanem az információcsere és az adminisztráció fejlődésével is. A magyar forradalom és szabadságharc leverése után, 1849 novemberében a bécsi udvar külön tartományt hozott létre az ország déli, vegyes lakosságú részén Szerb Vajdaság és Temesi Bánság néven temesvári székhellyel, melyet körzetekre s azon belül járásokra osztottak fel – pl. a zentai járás (*Bezirk in Zenta*) a zombori körzethez tartozott (*Kreis-Zombor*).

A centralizált irányítás és hivatal felállítások nemcsak a bürokráciát növelték, valójában ekkor épült ki igazán az állami ügyintézés akkori követelményekhez mért korszerű rendszere (pl. illetékek lerovása előbb díjegyves okmányokkal, majd

okmánybélyegek formájában 1854. nov. 1-től). A túltengett bürokrácia következtében ebből a korból tekintélyes mennyiségű iratanyag maradt fenn, ugyanis a zentai járási, illetve közigazgatási hivatalhoz (*K. K. Bezirksamt in Zenta, K. K. Bezirksvorstand zu Zenta*) tartozott még közigazgatásilag Martonos, Ó-Kanizsa és Ada is.

A bécsi kormányzat többször is átszervezte a közigazgatási rendszert – nemegyszer ötletszerűen –, melyet nem talált elég hatékonynak. Az 1854 első negyedévéig sorjázó átszervezések és hivatal felállítások csak tovább növelték az irattermelést és a bürokráciát. A közigazgatáshoz, illetve egyéb hivatalos ügyintézéshez kapcsolódó iratforgalom fokozott megjelenése a postaforgalomban egyre több postahivatal megnyitását vonta maga után, s ennek köszönhetően, valamint az 1850-es évek politikai helyzetéből adódóan egyre érlelődött a zentai postahivatal megnyitásának szükségessége. Ugyanis a császári tartományi kormányzat fontosnak tartotta, hogy a kibocsájtott rendeletek, valamint a kerületi polgármesteri hivatalok jelentései záros határidőn belül jussanak el rendeltetési helyükre, s ezt pedig csak a rendszeres postai szolgálat megszervezésével tudták biztosítani.

A postára vonatkozó első feljegyzések a városi közgyűlés (képviselő-testület) jegyzőkönyveiből, az egyes tárgyakról készített kivonatok vagy másolatok (mivel az eredeti jegyzőkönyvek 1847-től 1854-ig nincsenek meg), illetve hivatalos iratok, levelek, körrendeletek formájában maradtak meg.

Első ízben 1851. március 23-án foglalkozott a zentai községi tanács a postahivatal felállításával kapcsolatos teendőkről, s a 66. sz. határozatával egy sessió (26 lánc) földet ajánlott erre a célra, de konkrét lépésekre nem került sor. Több mint egyévi szünet után az előjáróság – felsőbb utasításra – ismét napirendre tűzte a posta ügyét. 1852. augusztus 26-án Zenta mezőváros községi és gazdasági ügyeiről folytatott tanácskozás jegyzőkönyvében a 116. sz. határozat alatt ez áll:

„A tanácskozásban jelen voltak tek. kerületi Polgármester úr, – mint helybéli felügyelő szóval előterjesztvén, – miként a cs. kir. tartományi Főposta igazgatóság részéről hozzája, illetőleg közvetve általa a községhez felszólítás intéztetett, – hogy aziránt haladék nélkül nyilatkozzék, valjon azon esetre, – ha itt rendes posta-állomás állítanék fel, hajlandó lenne e a község ahhoz anyagi áldozattal s minő arányban járulni ?

Ezen felszólítás következtében egyhangúlag kinyilatkoztatta a községi Tanács, miként még 1851. évi márczius 23-án 66. sz. alatt hozott határozatához, melyben a posta felállításához egy Sessió földet megajánlott – most is örömmel ragaszkodik – minthogy azonban ez alkalommal azt is megértette – miként itt nem csak közönséges levél, hanem diligance posta lenne felállítandó – e tekintetben a már megajánlott egy Sessiót még fél és így összesen más fél Sessiót mostanira nézve akként ajánl meg, hogy az 40 kerületi, vagyis 2200 nsz. öles lánczokban a város határánaak legtermékenyebb területén, vagyis ott, ahol a hivatalos földek nem léteznek e célra kihásítatván, a

felállítandó posta javadalmául szolgáljon – magától értetődően, hogy netalán tán valaha a posta állomás itt bármi okból megszűnnék – ugyan ezen föld a községnek birtokába minden esetre vissza szálljon. Ezen ajánlata általazon célzt hiszi elérni a község, hogy kebelében a tervezett posta állomás – az itt táplált közóhajtáshoz képest minél előbb létesíteni fog.”

Pontosan egy hónappal a fenti határozat meghozatala után, 1852. szeptember 26-án a városi helyettes bíró, Gazdag Mihály levelet intézett a kerületi polgármesterhez (kinek hivatala szintén Zentán volt), melyben a közbenjárását kéri a posta felállítására:

„Tekintetes Cs. kir. Kerületi Polgármester Úr!

A zentai Községi Tanácsnak a helyben felállítandó rendes Posta állomás iránt gyűlésileg hozott Határozatot ide ./. alatt mellékelve van szerencsénk hivatalossan átteni – azon mély alázatos kérelemmel miszerint Tekintetes Polgár mester úr azt eredményhez jutni a legfelsőbb helyen kieszközölni kegyesen méltóztatssék.

Teljes tisztelettel maradva – Zentán September hó 26-án 1852.

A Tekintetes Polgármester úrnak alázatos szolgálai

*Gazdag Mihály h Bíró
ifj. Nikolič András h. jegyző”⁸*

Az előljáráóság kérésére nem sokáig kellett várni. A kerületi polgármester, Jovan Dimitrijević 1852. december 19-i keltezéssel a 3368. sz. körlevelében értesíti a zentai kerülethez tartozó településeket (Ó-Kanizsa, Martonos, Zenta és Ada) a posták felállításának szükségességéről és azok munkarendjéről. A vidékünk szempontjából páratlanul értékes postatörténeti dokumentumot érdemes teljes egészében idézni:

„Érdemes Elöljárók!

Szerb Vajdaság és Temesi Bánság Cs. Kir. Tartományi magas Kormányának, magas Rendelése; úgy e Kerületi Polgármesteri Hivatal meghagyássainak: az eddig tapasztalt rendetlenség megszüntetése mellett, leendő legpontosabb tellyesítésére nélkülözhetlen megkívántatván; hogy mind a tíz Kerületet képező Községek; jelenleg Zentán székelő Kerületi Polgármesteri Hivatallal legszorosabb összeköttetésben álljon az; ez pedig rendes Községi Posták felállítása által, eszközöltetetté, minthogy a Kerületi Tanácsnak ez érdembe 850-iki Augusztus hó 5-kén 298-ik szám alatt kibocsájtott határozata a kitűzött célzt elnem érte, – ugyan ezen Községi Pósta jövőre annak

eszközlésérre, hogy a Kerületi Polgármesteri Hivataltól kibocsájtandó rendelvények mind a tíz Kerületi Községhez és ezentúli Jelentések, a Polgármesteri Hivatalhoz 24 óra, vagy a lehető legrövidebb idő alatt, hozzá juthassanak, – három póstajárás, jelesen Martonostúl Zentáig, – Zentától Ó-Becséig, – és Ó-Becsétől Sz. Tamásig felállítandó, – és tetlegessen akként foganatosítandó, mi szerint naponta:

1. Martonosi posta reggeli 8 óráig Ó-Kanizsára, és az Ó-Kanizsai Zentára déli 12 óráig megérkezend, hol átvéve a leveleket, visszatérni, és a másnap reggel Ó-Kanizsára érkezendő Martonosi postának általadni.
2. Hogy a déli órákban érkező Cs. Kir. Póstán, Kapandó rendeletek és idővel tovább bocsájtassanak; indulni fog a Zentai Posta délutáni 1 órakor Adára, 4 órakor Adáról Adáról Moholyra, és 5 órakor Moholyról Petrovosellóra; Petrovoselló pedig még azon este, avagy következő nap reggeli 6 óráig Ó-Becsére megérkezni, és az azon időre oda érkezendő alsó póstától a leveleket átvéve Petrovosellóra és innen Moholyra 10 óráig, Moholy Adáig 12 óráig – és Ada Zentára délutáni 3 órára jutatni fogja.
3. A Sz. Tamási posta naponként délutáni 2 órakor Turiára indulni, Turiáról Földvárig esti 6 óráig eljutni, és a Földvári az esti avagy másnap reggeli 6 órára Ó-Becsére érkezni fog, hol a felső Póstát akkorára oda érkezendőt átvéve, Földváron keresztül Turiára 11 óráig; és Turiáról Sz. Tamásra délutáni 1 órára jutatnia kell.
4. Rendkívüli esetekben a Zentai posta Adára, innen egyenest Ó-Becsére, és Ó-Becséről Sz. Tamásra, úgy viszont Földvár Turia és Sz. Tamás, Ó-Becsére és Ó-Becse Adára, Adáról pedig Zentára küldené a póstáját.
5. Rendes és Rendkívüli pósták ellátására szükséges lovas legényeket Községek fizetni, és a küldendő levelekről rendes Jegyző Könyvet vezetni, és a leveleknek valamint megérkezésének úgy tovább küldésének is napját és óráját pontosan feljegyezni köteleztetnek: - Melly üdvös rendeletnek mi előbb, legtovább pedig folyó hó 20-ig életbeni léptetésére, és legpontosabb fentartására Községi Birák legheresebb személyes felellettel egybekötött kötelessége, leend.

Zentán December 19-én 852

Dimitrievics Ker. Polgármester⁹⁹

A körlevél érkezését és továbbítását az érintett községek jegyzői a körlevél hátuljára beírták, és aláírásukkal hitelesítették („Ó-Kanizsa átvette 852. dec. 22-én d. e. 11 órakor, s aznap d. e. ½ 12 órakor Martonosra küldötte – Pejovits jegyző; Martonos megkapta 852 december 22-én d. u., és 23-án reggel Zentára küldötte; Ó-Kanizsa megkapta december 23-án 1852 reggeli 8 órakor azonnal Zentára küldetett – Kiss jegyző¹⁰⁰). A fenti rendelet utolsó, 5. pontjában a kerületi polgármester igen „szűk határidőt” szabott a rendelet végrehajtásának (december 20-át). Ez eleve nem volt

teljesíthető, mivel az érintett községek csak december 22-23-án kapták azt kézhez, tehát valószínű, hogy ennek végrehajtása a következő év (1853) december 20-ra vonatkozott; annál is inkább, mivel a postamesterek pályáztatása, illetve a postahivataloknak alkalmas helyiség vagy épület keresése heteket, sőt hónapokat vehetett igénybe. Ezt alátámasztja, hogy a zentai előjáróság leveleit Zentán csak 1853. december 23-tól bélyegzik le a „Zenta” feliratú körpecséttel és a napi dátummal, addig a heti több alkalommal is elküldött és beérkezett levelek egyikén sincs Zenta feliratú postai bélyegző.

De a leendő (első) zentai postamester, Miháلكovits István is 1852 októberétől 1853. november 20-ig a zentai előjáróság jegyzői állását töltötte be, melyet 1852 októberében pályázott meg (addig Péterréve jegyzője volt). Tehát a zentai postaállomás (hivatal) a Miháلكovits-féle házban 1853. december 22-én nyílik meg, s ezzel egy időben az adai postahivatal is. (1., 5. kép)

Miháلكovits István háza a posta megnyitása előtt Miháلكovits József, vagyis az apa tulajdonában volt, és szinte hihetetlen, de a ház ma is megvan eredeti állapotában – azzal, hogy az utcára néző helyiségekből üzleteket alakítottak ki. Ez a mai postatoronnyal szembeni hosszú épület átjáróval (Posta utca 7.)

Mindkét község (Zenta, Ada) körbélyegzőjén egyforma a felirat alatti stilizált dísz, s mindkét település első lebélyegzett levelei – melyeket a két előjáróság küldött az óbecsei kerületi polgármesteri hivatalnak – 1853. december 23-i dátummal vannak lepecsételve. Kétséget kizáróan ezek az első levelek, melyeket a zentai és adai postahivatal körbélyegzőjével lepecsételtek, s ezzel kezdetét vette a két postahivatal működése, ami azóta is folyamatos. (2. kép)

Ebben az évben a Délvidéken még három postahivatal nyílt: Újvidéken szeptember 19-én, Cserépaljon (Crepaja) és Újozorán (Uzdin). Természetesen a zentai postahivatal megnyitása szervesen illeszkedik úgy a délvidéki, mint az akkori magyarországi postahálózat kiépítésébe és fejlesztésébe.

A ZENTAI TÁVÍRÓSZOLGÁLAT MEGSZERVEZÉSE

Magyarországon az első elektromos távíró 1847. december 26-án kezdett működni Bécs és Pozsony között, miután a császár az év január 16-án kelt rendelete értelmében a „Telegráfot” állami monopóliumnak nyilvánította. Pozsony és Pest között 1850-ben kezdték meg a távíróvonalak kiépítését, ekkor nyílnak meg az első távírda-hivatalok is Pesten, Pozsonyban és Esztergomban. 1852-ben kiépítik a Pest–Szolnok, majd a nagyszebeni, péterváradi, zimonyi, szegedi, ceglédi, temesvári stb. vonalakat. Az országos távíróvonalak kiépítése előtt egy évvel körlevél érkezik a zentai előjárósághoz az alábbi felhívással:

„Érdemes Elöljárók!

Alább feljegyzett rendeleteknek megtartása és közhírré tétel végett Önökkel közöltetik és pedig.

1. *Ország Főnökének folyó évi Februárus hó 16-án kelt legkegyesebb rendelete következtében közhírré tétetik, hogy tavaszi idő kinyílásával azonnal távirati összeköttetéshez megkívántató roppant nagy munka folytatását veszi – éspe-dig Pestről Szolnokra, Temesvárra és Szebenre – azután pedig Temesvártól Pétervárad – Zimonyig. Ezen roppant nagy munkához megkívántató minden féle anyag szállítás szükséges leend, mellynek szállítására körösködők és egyéb lakosok részt vehetnek, különösen pedig építési fát, drótot, rézt, kőművesi anyagot, és ezen anyagnak szállítására megkívántató fuvarozásba. Ennek a távirattnak milly használatta leend, kinézve vagy az azon Tartományokba, hol most is ezen Távirat létezik, azért is a Kormány méltóztatott ezen jótékony-sági alapítványt mi vidéküinkre is béhozni – mellynek jótékony-ságot legközelebben elküldendő nyomtatott köriratából kiláthatják”.¹¹*

A körlevélből kitűnik, hogy az országos távíróvonalak kiépítéséhez igénybe kellett venni azon vidék nyersanyag- és munkaerőforrásait, ahol a távíróvezeték áthaladt. (A magyar távíróhálózat 1867-ben 8000 km vonal- és 16 000 km vezetékhosszal rendelkezett. 1867-től 1874-ig ez a vonalhossz kétszeresére, a vezetékhossz pedig háromszorosára növekedett. 1887-ben a távírószolgálatot gazdasági és pénzügyi okokból egyesítették a postaszolgálattal, hogy csökkentsék a kiadásokat és racionalizálják munkaerő-kihasználtságot. 1894-ben a vonalak hossza 24 000 km volt, a vezetékhossz pedig elérte a 100 000 km hosszúságot.)

A Délvidéken az 1850-es évek elején megindul a távíróhálózat kiépítése. Az első fővonalnak mindenképpen a Zimonyt és Temesvárt összekötő vonal tekinthető (Péterváradon és Nagykikindán keresztül), melynek Becse és Pétervárad közti szakasza 1852-ben épült meg, majd a következő évben a Becse–Nagykikinda–Temesvár szakasz is, s ezzel e régió bekapcsolódott a nemzetközi távíróhálózatba. 1855-ben a zimonyi távírdaállomáson keresztül létrejött a távírókapcsolat Szerbiával, illetve a Török Birodalommal.

1856-tól kezdődően tanfolyamok nyíltak a távírdászok kiképzésére, melyek 8-9 hétig tartottak (a vidékieknek Temesváron tartották a tanfolyamokat), a jelentősebb településeken pedig megnyíltak a távírdahivatalok: Baján 1858-ban, Zomborban 1859-ben.

1862 elején a megyei biztos sürgeti a távíróvonal megnyitását Szeged és Zombor között Szabadkán keresztül, melyet viszonylag gyorsan ki is építenek, s még az év augusztus 24-én megnyílik a szabadkai távírda is. Úgy tűnik, hogy a szabadkai

távírda megnyitásában közreműködő megyei hatóság, illetve a temesvári postaigazgatóság 1862-ben több településhez is felhívást intézett a távírdák felállítása iránt, mivel a zentai távírda első írásos említése is ehhez az évhez kötődik.

Az első intézkedések a zentai távírdahivatal felállítására, illetve a város bekapcsolására az országos távíróhálózatba 1862 végén megtörténtek. A távírda-igazgatóság felszólítására a városi közgyűlés 1863. január 5-én napirendjére tűzte a távíró kérdését, s a 31. sz. határozatában kimondta, hogy:

„Az állami telegráf 1862. évi december 12-ki 4518. sz. alatti fölszólítására a városi tanács a megkívántatú adatokat szedje össze és a kereskedőket szóllítsa föl a követelt kvártély adáshoz menyivel járulnak, általában az ügy állásáról kellő fölvilágosítást adjon s alkalmas kvártélyrül is gondosodjék”.¹²

A határozat ellenére a városi tanács a vállalt kötelezettségeket igencsak halogatta olyannyira, hogy három évvel később már a megyei hatóság kénytelen utasítani az előjáróságot a kellő lépések megtételére. A városi közgyűlés 1866. július 29-én ismét napirendre tűzte a távírda kérdését, s a 93. sz. határozatában állást is foglalt a következőképp:

„Felolvastatott a tettes Bács-Bodrog t.e. megyék kormányzatának f. é. július 16-án 7681. sz. alatt kelt abbeli kegyes intézménye, mely szerint felhívatik a városi közönség az iránt nyilatkozatra, hajlandók e ezen városban felállítani szándéklott államtávírdai hivatal részére, legalább 2 nagyobb vagy három kisebb szobából, és a megkívántató mellékhelyiségekből álló hivatalos és lakó helyiségeket; továbbá 3-5 öl 36 hüvelykes hosszúságú kemény tűzifát 6 évig ingyen adni, vagy is annyi időre biztosítani.

Ez úttal felemlítettett miszerint már 1862-ik évben is tétetett egyenesen a távírda igazgatóság részéről ez értelemben a városnál kérdés, s akkor a közgyűlés a távírda állomásnak itt helyütt leendő felállítása iránti óhaját nyilván ki is jelenté, és a helységeknek ingyenes hozzájárulás útján átengedését megígérte.

A távírdának városunkra nézve hasznos és előnyös volta elvitathatatlan tény lévén, 1862-ik évbeni határozatához híven ezuttal is

Határoztatott:

A távírdai felügyelőségnek ezen város kebelében egy államtávírdai állomás felállítása iránti szándékát, a város közönsége örvendetes tudomásul veszi, annak városunkra nézve hasznos voltát belátván, mielőbbi létrejöttét óhajtja; minél fogva kész az annak létesítésére nézve megkívántató hivatalos és mellékhelyiségeket, valamint 3-5 öl kemény, vagy ennek megfelelő lágy tüzelőt 6 éven át minden díj nélkül átengedni s kivizsgáltatni, tekintve pedig ennyi időre szerződésileg biztosítani, mindezekért azonban azt kívánja, hogy a távírda hivatal kötelezve legyen a különféle értékpapírok

és pénznemeknek börzei árkeletét naponta, a gabona nemeknek bécsi és pesti árát pedig minden hétfőn és pénteken reggeli 8 óra előtt nyilvános helyeken közzétenni, hogy városunk közönsége mely a gabona termelés és árulással foglalkozni szokott az ezen napokon tartandó heti vásárokon a gabona árakra nézve magát tájékozhassa.

Miért is Zsivánovits Szilárd, Babócs György, Rudits Ferenc urak a képviselőség, - Horváth Lajos tanácsnok úr pedig a tanács részéről megbíztatnak, hogy a megyei intézmény szerint ezen városban a kérdésbeli távirda állomás részére 2. nagyobb vagy 3 kisebb szobából álló és a megkívántató mellékhelyiségekkel ellátott épületeket tudakoljanak, azokért kívánt haszonbér menyiséget az illető tulajdonosoktól megkérdezzék, és abbéli eredményről jelentéseiket a legközelebbi közgyűlésre beadják.

A tanács pedig megbíztatik, miszerint a képviselőségnek ezen nyilatkozatát a tettes megyei kormányzatnak jelentse, és a bekívánt egyéb adatokat az 1862-ik évben beküldöttékhez képest, az időközben történt változásokkal együtt beküldje.

Erről a kiküldöttek értesítendőök.

Lovászi Mihály
városi helyettes bíró¹³

A fenti határozat ellenére a távirda ügye – még két évig – mit sem mozdult előre (amiért nem csak az előjáróság okolható, hanem a temesvári postaigazgatóság is). Megoldásképp újabb határozat születik a képviselő-testület 1868. június 5-i ülésén a távirda felállítása:

„Felhivatott miszerint intézkedni kelletnék, hogy már az előző években is közigazgatási úton, de különösen tavaly küldöttségileg is kérelmezett helybeli távirda állomás felállítása illető helyütt kieszközöltessék. Mely ügynek bővebb megvitatása után

Határoztatott

Mihálkovits István képviselő úr (s egyben postamester) megbíztatik, miszerint a temesvári távirdai felügyelőségénél mielőbb közben járjon, hogy a tavaly megígért zentai távirdai állomás létesítessék, s hogy az erre ez országos költségvetésbe bevételnek, teljhatalommal felruháztatván nevezett képviselő úr minden lépéseket megtenni s szükséges esetben még Pesten a minisztériumnál is közbenjárni, hogy városunkban eme távirdai állomás mielőbb felállíttassék.

Miért is a közpénztár odautassítatik, hogy Mihálkovits István úrnak nyugtatványára a netán szükséges úti költségekre utólagos számadás terhe mellett megfelelő összeget a közpénztárból kifizessen.”¹⁴

Tény, hogy a távirda ügye nemcsak a helyi előjáróságtól függött, mivel a Tisza menti községeken keresztül kellett, hogy ideérjen a távíróvezeték, melyhez a községek minisztériumi támogatást kértek, illetve e költségeket – a lehetőségekhez

mérten – besorolták az országos költségvetésbe. Ennek érdekében küldöttség is járt az illetékes minisztériumban, ahol csak a kért összeg 1/3-át ígérték a honvédelmi kiadások megemeléséért. A városi közgyűlés 1869. április 16-i ülésén ezzel kapcsolatban a következőképp döntött:

„A Pestre küldött választmányának f. é. 483. alatti jelentésében egyszersmind a távirda ügyében is tevén eljárásokról jelentést e szerint is a küldöttség egyik tagjának Mihálkovits István úrnak szóval is tett előterjesztése szerint jöllehet a helybeli távirda vonal már ez évre az országos költségvetésbe bevetetett, de mivel országgyűlésileg a tervezett távirdák kiépítésére a honvédelem szervezése és egyéb költségek végett alig 1/3 része utalványoztatván csak, ennél fogva a minisztérium csak azon feltétellel lenne hajlandó a tiszáninneni távirda vonalt kiépíteni, ha azarra megkívánandó 16 000 ezer forintnyi összeg évi megtérítés mellett az illető községek által előlegeztetnének. Minél fogva ezen körülmény bővebb megvitatása és figyelembe vétele után

Határozatott

Minthogy a távirda egy oly közvetítő, mely minden tekintetben községünknek javára és előhaladására szolgál és ugyanazért ennek mielőbbi létesíthetése községünknek és tudomásunkra a vonalba eső többi társközségnek is évek óta táplált egyik legfőbb óhajai közé tartozik, ugyanezért ezennel elvileg kimondatik, hogy községünk kész annak kiépítésére megkívántató összegből aránylag ötöt illető összeget saját pénztárából előlegezni, amennyiben a többi társközségek is hasonló tenni hajlandók. Minél fogva jelentő küldöttség névszerint Mihálkovits István és Nikolits András urak továbbra is megbíznak, hogy a társközséggel eme elhatározásunkat közölve magukat velük érintkezésbe tegyék, s amennyiben az előlegezést ők is hajlandók teljesíteni az esetre megbíznak, hogy az arány megállapítását is velük eszközöljék és minden célhoz vezetőt megtegyenek mi a véglegzésre nézve sikert hozhat. Ezen küldetést, mint megbízás nekik hiteles alakban kiadandó lévén.

Együttal a küldöttségnek eme jelentése mellé csatolt jegyzékében felszámolt pesti utiköltségei és számszerint nyugtatványokra a közpénztárból kifizettetni utalványoztatik.²¹⁵

Az 1870-es év végre áttörést hoz a távirda ügyében. A temesvári távirda-igazgatóság június folyamán levelet intéz a zentai elöljárósághoz, hogy nyilatkozzon a távirda felállítása kapcsán szükséges eszközök biztosítása felől. A városi közgyűlés 1870. július 1-jén dönt is a kérésről:

„Felolvasatott a temesvári távirda igazgatóságnak f. é. június hó ... én ... sz. alatt kelt levele, melyben a város felszólíttatik, hogy az itteni távirda állomás létesítése

végett legalább ötévi lakás és fűtési kérdésekben részt vegyen, és ez iránt közgyűlési határozat alapján kiállítandó nyilatkozat betérjesztessék.

Határoztatott

Tekintve a köz szükségét a távírdának, s hogy ily kereskedésben virágzásnak induló város azt alig nélkülözheti, az itthelyt felállítandó távírda-állomás kiadásának könnyítése végett lakás és fűtési költségek fedezésére a város öt éven keresztül évenként 200 ft azaz kétszáz forint o.é. (osztrák érték) összeg hozzájárulását a városi házi pénztár terhére felajánlja, azonban ezen ajánlattal együtt azon feltételt köti, hogy a várost csakis azon esetben kötelezte ezen hozzájárulási ajánlat, ha a távírda már itthelyt október hóban működését megkezdí.

Miről a temesvári távírda igazgatóság értesítendő, s annak válasza közgyűlés elé terjesztendő.”¹⁶

A lassú ügyintézés miatt a temesvári távírda-igazgatóság október elején „ultimátumot” intéz a zentai előjárósághoz a távírda ügyében, melyet a városi főbíró (akkor a polgármester) ismertet a képviselő-testület tagjaival az október 9-i közgyűlésen:

„Elnöklő bíró úr előadja, miszerint a temesvári távírda igazgatóság által a távírda helyiség iránt megsürgettetett, ha valjon hajlandó e a város a lakást azonnal által adni vagy nem, és a 6 öl fát följánlani, mert különben a zentai állomás mellőztetnék. Ezen ügy sürgős voltánál fogva több képviselő urakkal tanácskozában abban állapodtak meg, miszerint a távírda helyiségül Majoros József úr házában lévő alkalmas helyiség vétessek ki, mely lakásnak évi bér összege 230 ft. téssen; továbbá hogy az igazgatóságnak a közgyűlés jóváhagyás reménye fejében ajánlétassék fel az öt éven keresztül szabad lakás és az évenkénti 6 öl tűzifa, és hogy a felmerült szükségnél fogva ezen ajánlat rögtön betérjesztessék.

Ezen javaslat folytán az előjáróság által jóváhagyás reményében az öt éven keresztüli lakás és tűzifa iránt az ajánlatot be is terjeszté a távírdai igazgatósághoz.

Felolvastatott továbbá az igazgatóság által kiküldött a lakás és tűzifaára vonatkozó szerződés formula.

Erre nézve Miháلكovits István képviselő úr javasolja, hogy a város által a bérbeadó ház tulajdonossal kötendő szerződésben a házjavításokat a város magára ne vállalja, s egyáltalán, hogy azon kötelezettségének, melynek a várost az állam irányában terheljék, szerződésileg a bérbeadó ház tulajdonost amennyiben az reá vonatkozhat.

Zsivánovits Szilárd képviseelő úr nem találja helyesnek, hogy a távírda oszlopok a piacon keresztül vezettnek, mivel részint a közlekedést gátolja, részint pedig a szemnek nem jól esék, azért ajánlja, hogy azoknak máshová leendő helyezése iránt intézkedések tétnessenek.

Határoztatott

Bíró úr által tett előleges intézkedések jóváhagyatnak.

A Majoros úr házában kiszemelt lakás elfogadtatik, s utasíttatik az előjáróság évi 250 ft. bérösszeg mellett a szerződés megkötésére, figyelemmel a Mihálkovits István úr által e tárgyban tett indítványra.

Az igazgatóság által küldött, s elfogadott szerződés mintái elfogadtatnak, csupán hozzá teendő egy pont mely kötelezze a távírdai hivatalt a bécsi gabna (gabona) piaczi áraknak hetenkénti közlésére.

A város által adandó évenkénti hat öl kemény tűzi fa beszerzéséről az első évre nézve az előjáróság rögtön intézkedjen.

A piacon elhelyezett távírdai oszlopoknak más helyre leendő alkalmazása iránt az előjáróság intézkedjen, s ha más kiút nem lehet az elhelyezési költségeket a város viselje.

A lakbér iránti szerződésnél fogva a házi pénztár utasíttatik a kötelezettség szerinti fizetéseket teljesíteni.⁷¹⁷

Végre, sokévi vajúdás után – 1870. december 21-én – megnyílt a zentai távírdahivatal is Majoros József házában (ma a Belgrádi utca 1. sz. alatt, a volt Petőfi Sándor iskola helyén állt egykor az a lakóház). 1883. június 11-től az állam veszi át a posta kezelését, majd 1887. május 1-jén Magyarországon egyesítik a postát és a távírdát, melyre itt július 11-én kerül sor, s a távírdahivatal a zentai m. kir. posta épületében kapott elhelyezést. (4., 7. kép)

A TELEFONSZOLGÁLAT BEVEZETÉSE

A kezdetleges távbeszélő használatáról Robert Hook angol fizikus tett említést már 1667-ben. Ennek működési elve az volt, hogy egy kis, kúp alakú szócsőbe beszéltek, melynek fenekén hártya volt kifesztve a hangrezgések felfogására, amit rostos anyag vagy fémszál közvetített a hasonló szerkezetű vevőkészülékbe, melyet a hallgató a füléhez tartott. E készülékkel 1000–1500 méter távolságra is sikerült hangot továbbítani.

A telefonok korszaka valójában akkor kezdődött, amikor a villamos áramot kezdték használni e célra. 1876 februárjában Bell Graham és Gray Elisha egyidejűleg kérték az Amerikai Egyesült Államok szabadalmi hivatalától készülékükre a szabadalmat.

Alig néhány év után, 1879-ben Puskás Ferenc mutatott be Budapesten hasonló készüléket, melyet azután hírek továbbítására használtak. Ez volt a *Telefon Hírmondó*, melyben közérdekű politikai, helyi, illetve tőzsdei híreket olvastak fel, amit a városban felállított tölcseyszerű hangszórókon keresztül lehetett hallani.

1880-ban az újvidéki *Zastava* c. újság arról ad hírt, hogy kipróbálták a telefon-összeköttetést az előjáróság és a tűzoltó egyesület között. Ugyanez az újság 1892-ben már arról ad hírt, hogy Újvidéken bevezették a telefont 39 előfizetővel, s már vezetik a háztetőkön a telefondrótokat (ez évben még Baján és Szabadkán létesültek telefonállomások). A következő években már gyorsan kezd terjedni a telefon használata és hálózatának kiépítése a Délvidéken.

1893-ban a m. kir. belügyminiszter rendelete alapján Bács-Bodrog vármegye alispánja is körrendeletet adott ki a megye területére a telefonszolgálat kiépítése érdekében. Ez képezte az alapját a zentai városi közgyűlés telefonnal kapcsolatos első állásfoglalásának, melyről a következőket határozta a képviselő-testület az 1898. január 8-i közgyűlésén:

„Előterjesztetett a 16 280/kig.897. sz. alatt a vármegyei alispán úr 33 344. sz. alatti intézvénye, mely szerint a közhasználatú törvényhatósági távbeszélő hálózat létesítése érdekében a nagyméltóságú belügyi m. kir. miniszter úr által 1893. évi szeptember hó 14-én 53 809/II sz. alatt kibocsátott intézvény alapján a vármegye törvényhatósági bizottsága részéről 1893. október hó 24-én a 1066/közgy. 893 sz.alatt hozott határozattal megbízott a Bács-Bodrogh vármegye távbeszélő hálózatának és a felállítás költségeinek összeállítására és mind ezek alapján a továbbiakra nézve az előterjesztés megtételére.

A hálózatnak felállítása 30 345 frt. 68 krajcár igénnyel anélkül azonban, hogy ezen költségbe az előfizetők lakásának a telep távbeszélő /:posta:/ hivatallal való összeköttetésére szolgáló csatlakozó vezetéknek kiépítési és berendezési költségei számításba vétettek volna, - az előfizetőket a következő vonalépítési és fenntartási költség terhelné: u.m.

a.) Az előfizető lakásától a távbeszélő postahivatalig felállítandó vezeték építési költsége, egy és mindenkorra 1. kilométer után átlag számítással 60-70 frt.

b.) Berendezési költség 30 frt.

c.) Évi előfizetés:

1.) Kedvezményes /:község:/, vagy egyéb közhivatal részére 45 frt.

2.) Magánosok részére 60 frt. 3 évi kötelezettséggel. Mielőtt azonban előterjesztését a felállítás költségeinek engedélyezése és a távbeszélő felállítására a felsőbbi engedélynek kieszközlése iránt megtenné, szükséges tudnia, hogy a megkívántató előfizetők száma biztosítva van e ? miért is felhív nyilatkozni, hogy:

1.) hajlandó e a város mint kedvezményezett az előfizetők sorába lépni?

2.) A feltételek mellett biztosítható- e legalább két kedvezményes előfizető, ha igen tőlük a kötelező nyilatkozat kiveendő.

Mely felhívásra a képviselő testület kijelenti, hogy Zenta városa a közhasználatú törvényhatósági távbeszélő hálózat létesítéséhez, mint kedvezményes az előfizetők sorába belép.

Az erről szóló nyilatkozat kiállításával a polgármester megbízatik. Miről a városi tanács kivonatilag értesítetik.”¹⁸

A január eleji határozat értelmében az első lépés, tehát a telefonhálózat nyomvonalának kijelölése – az idő javulásával – március végén megtörtént. A képviselő-testület az 1898. június 7-i ülésén az eddigi munkálatokról szóló jelentést tudomásul vette, s jegyzőkönyvileg a következőket rögzítette:

„Előterjesztetett 5766/898 sz. alatt Nagyméltóságú Kereskedelemügyi m. kir. Minis-ter úr intévénye, mely szerint Zentán létesítendő állami közhasználatú távbeszélő hálózat irányvonalának megállapítása céljából folyó év márczius 23-án megtartott közigazgatási bejárás alkalmával felvett jegyzőkönyvben megállapított irányvonal és huzalfelerősítési módok bizonyos kikötések mellett jóváhagyja.”¹⁹

A telefonhálózat kiépítésének folyamatáról a *Zentai Hírlap* című újság 1898. szeptember 18-i száma tudósít:

„Telefonhálózat. Városunkban a múlt héten telefonhálózat építését kezdték meg. Mindenesetre öröndetes jelenség, igen szép bizonyosága városunk gyors fejlődésének, azonban tartunk tőle, hogy ennek a gyors fejlődésnek a vállalkozó cég adja meg az árát.”²⁰

A városi közgyűlés 1898. szeptember 24-én tárgyalta meg a Temesvári m. kir. Posta és Táviráda-Igazgatóságának (mely igazgatóságához a zentai postahivatal is tartozott) átiratát a telefonhálózat kiépítése ügyében:

„782-ik szám

Előterjesztetett 12858/kig.898. sz. alatt a temesvári m. kir. posta- és táviráda-igazgatóság építésvezetőségének átirata, a távbeszélő állomások kijelölése tárgyában.

Mely megkeresés folytán a személy és vagyon biztonságra vonatkozó hatósági intézkedések gyorsítása céljából, a város részére öt távbeszélő állomás létesíttetik, illetve megrendeltetik és pedig egy a polgármesteri, egy a rendőrkapitányi hivatalokban, egy a tűztoronyban, egy a tűzoltó őrtanyán és egy a kórházban. Minden állomás után az értesítésben kitűntetett havi 2 frt. 50 kr. vagyis összesen egész évre 150 frt. szóval: Egyszázötven forint összeg megszavaztatik és a háztartási tárgyak beszerzési címre a városi pénztárból kiutalványoztatik.

*A városi előfizető kötelezettség egy évig tart, mely időre a kötetendő nyilatkozat kiállításával a városi tanács megbízatik.*²¹

Még ugyanezen a közgyűlésen módosították az egyik kiszemelt telefonállomás helyszínét, melyet a városi kórház helyett a csendőrlaktanyában kívántak létesíteni:

„789. szám

Elnök úr előadja, hogy a telephon állomások kijelölése tárgyában a múlt közgyűlés 782. sz. alatti határozatával megállapított helyek egyike célszerűség szempontjából változást szenvedne, amennyiben egy állomás a m. kir. csendőrségi laktanyába lenne elhelyezendő.

Az előterjesztést elfogadván a Képviselő-testület 782/898 sz. alatti határozata ezen-nel akként módosíttatik, hogy egy állomás nem a kórházban, hanem e helyett a m. kir. csendőrség laktanyájába létesítendő.”

A városi telefonhálózat kiépítéséről közöl híreket a *Zentai Híradó* 1898. szeptember 25-i száma:

„*Felhívás: Tekintettel arra, hogy a városi távbeszélő építése, oly mérvben előhaladt, hogy újabb előfizetők belépése esetén az építés már most az új előfizetők számához képest szabályzandó lesz városunkban. Felhívatnak mindazok, kik az előfizetők sorába kívánnak lépni, hogy ebbéli szándékukat az itteni posta és távírda hivatal főnökénél jelentsék be. A telefon körülbelül a jövő hó közepén lesz a forgalomnak átadva*

Az előfizetés feltételei: a) magán állomás számára havi 5 frt,

b) nyilvános állomás számára havi 7 frt 50 kr fizetendő.

A belépés egy évre kötelező.”²²

A Dudás Andor által vezetett városi krónikában az 1898. évnél egy helyi lapból kivágott újsághír erősíti meg a városi telefon működésének kezdetét: „*Felhívás. A városunkban felállított távbeszélő készülék rövid időn belül – úgy a jövő hó közepe táján – a közforgalomnak át fog adatni.*”²³ Ezzel Zenta városa is még a 19. század végén telefonhoz jutott, ami kétségtől hasznos szolgáltatásokat tett úgy a hivatalos intézmények és vállalatok, mint a magánszemélyek érdekében, s egyben elindította a fejlődést az elektronikus kommunikáció területén. Alighogy megkezdte működését a városi telefonhálózat, másfelől is igény mutatkozott a telefonos kapcsolat kibővítésére. Az 1899. február 6-i városi közgyűlésen az elnöklő polgármester, Buday Dezső jelenti, hogy a kereskedelmi miniszter Zenta és Csóka között telefon-összeköttetést létesít, melynek érdekében a város kiküldöttjeivel nemsokára találkozni

fog. A miniszteri óhaj nem sokat várat magára, mert a március 3-i közgyűlésen a polgármester már be is számol az előkészületek megtételéről:

„Olvastatott Dr. Buday Dezső polgármester úrnak a 2049/kig.899 sz. a. iktatott jelentése, miszerint a Zenta és Csóka között távbeszélői összeköttetés létesítését megelőző közigazgatási bejárás megtartásához Zenta város képviselőjében meghívattván s a folyó évi február hó 9.én lefolyt tárgyaláson a rendőrfőkapitány, tiszti főügyész és a városi mérnök urakkal együttesen részt vett, s a jegyzőkönyvben foglaltakhoz Zenta város képviselő testületének utólagos jóváhagyása reményében hozzájárult.”²⁴

A századfordulón már egyre több nagyobb településen építik ki a telefonhálózatot. 1900-ban az egyik zentai helyi lap arról értesíti olvasóit, hogy Óbecsén is megkezdődött a telefon bevezetése miniszteri engedéllyel, s immár 42 állomást jelentettek be. Több település telefonhálózatának kiépítése után lehetőség nyílik az egész vármegye területén is a hálózatok összekapcsolására, s így gyakorlatilag az országos hálózatba való bekapcsolódásra. 1900 elején a vármegyei alispántól felhívás érkezik a zentai előjárósághoz, hogy a város lépjen be a megyei előfizetők közé. A képviselő-testület a február 12-i ülésén jóvá is hagyja a kérést, mely egyben azt is jelenti, hogy Zenta a közeljövőben gyakorlatilag telefon-összeköttetésbe kerül a többi településsel, illetve az egész országgal. Érdemes idézni a teljes határozatot:

„143. szám

Olvastatott a vármegyei alispán úrnak 56 393 sz. 1010/kig.1900 sz. érkezett felhívásra a megyei távbeszélő hálózat létesítése céljából Zenta városának, mint előfizetőnek belépése iránt.

Mely felhívásra a képviselő-testület kijelenti, hogy Zenta városa a közhasználatú törvényhatósági távbeszélő hálózat létesítéséhez mint kedvezményes az előfizetők sorába lép.

Az erről szóló nyilatkozat kiállításával a polgármester megbíztatik.”²⁵

A határozat megvalósulásához azonban ez esetben is eltelik néhány év. A Zentai Közlöny ezt írja 1902-ben: „Zenta a megyei telefonhálózatban. Zenta város kereskedői, iparosai és gyárosai egy kérvényt intéztek városunk hathatós pártfogójához. Latinovits Pál főispánhoz, melyben kéri, hogy a megyei telefonközpontba Zenta is fölvéttessék. Valóban örülni fogunk, ha ez megtörténik, mert ez városunkra csak kedvező hatással lehet.”²⁶ A főispán vélhetően még időben intézkedett, mivel az egyik helyi lap 1902. szeptember 7-i száma már a budapesti telefonbeszélgetések lehetőségéről számol be az olvasóinak:

„Telefon. Zenta és Budapest között a távolság bizonyos tekintetben mintegy megszűnt. Lehet már itt Zentán beszélni a budapestiekkel, vagy viszont telefon útján. A gyöngéd férj, ki üzleti ügyeinek elintézése végett a fővárosban tartózkodik, akár minden órában felesége és gyermekei hogyléte iránt kérdezősködhetik, vagy egészségükre kívánhatja az ebédet, az éjszakai nyugodalmat stb. És itt Zentán meghallják a férj, illetve az apa szavát. Csakhogy ezt a mulatságot csak a pénzes emberek engedhetik meg maguknak, mert igen drága. Három percnyi beszélgetés díja két korona: Budapest révén még a külfölddel is lehet beszélni.”²⁷

* * *

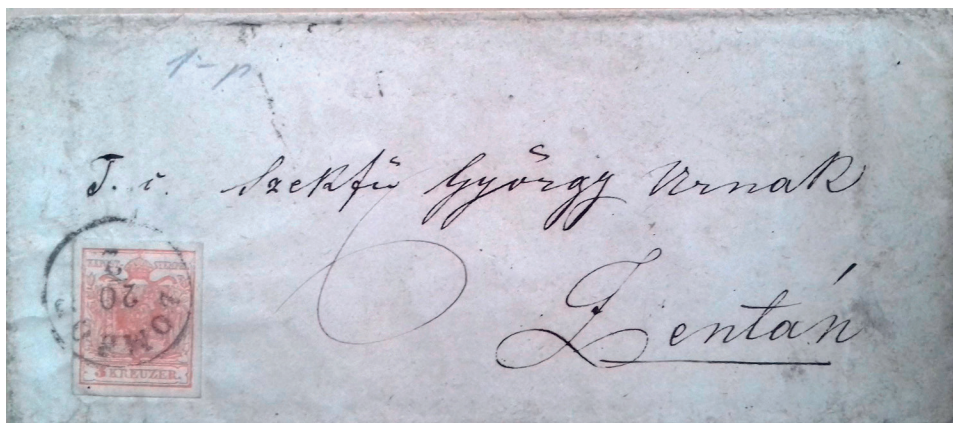
A posta épületének végleges helyéről 1894-ben döntött a képviselő-testület, ugyanis korábban bérelt házakban volt a posta elhelyezve. Az új Posta- és Járásbíróság épülete 1895-ben készült el késői klasszicista stílusban. Az emeleten kapott helyet a járásbíróság, a földszinten pedig a posta és távirda, illetve üzlethelyiségek, amelynek keleti felét később az új Városházához csatolták. A postahivatal azóta is ebben az épületben működik.

1. kép – Az első zentai postahivatal viaszpecsétje
(TLZ, Szerb Vajdaság – Temesi Bánság, 1854. év, 20. doboz, 3462. sz.)

JEGYZETEK

- 1 *Postaügy*. Pallas Nagy Lexikona, XIV. kötet. Budapest, 1897. 160.
- 2 Böszörményi Kálmán: *A világ minden államának postaügye Hivatalos és magán adatok alapján*. Debrecen, 1877. <https://www.toldyfamily.hu › papoman › kundk>
- 3 Haraszthy Lajos: *Ipar, kereskedelem, hitelügy, közlekedésügy*. In: Borovszky Samu dr. (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Bács-Bodrog vármegye. II. kötet. Budapest, [1909.] 473–474.
- 4 325 éves postáját ünnepelte Baja. <https://dapta.hu/325-eves-postajat-unnepli-baja/>
- 5 Hazánk – Történelmi Közöny. 8. szám, Budapest, 1888. 25.
- 6 Történelmi Levéltár Zenta F. 381. Joca Vujić gyűjteménye – Dudás Andor krónikája I. 1832-es év. (a továbbiakban TLZ)
- 7 TLZ F. 381. Joca Vujić gyűjteménye, leszámozott iratok, (500–1000) 626. sz. /ugyanaz a szöveg megtalálható: TLZ F. 385. Zentai újságok gyűjteménye, Zentai Híradó, 29. szám, 1884. július 13, vezércikk: „A zentai postaföld”.
- 8 TLZ F. 003. Zenta Rendezett Tanácsú Város, 1852. (2301–2500), 2320. sz.
- 9 TLZ F. 003. Zenta Rendezett Tanácsú Város, 1852. (3301–3400), 3369. sz.
- 10 Uo.
- 11 TLZ F. 003. Zenta Rendezett Tanácsú Város, 1851. (101–400), 395. sz.
- 12 TLZ F. 003.1.1.9. Zenta Rendezett Tanácsú Város, 1862–1963. Zenta Város Közgyűlésének Jegyzőkönyve
- 13 TLZ F. 003.1.1.11. Zenta Rendezett Tanácsú Város, 1866. Zenta Város Közgyűlésének Jegyzőkönyve
- 14 TLZ F. 003.1.1.13. Zenta Rendezett Tanácsú Város, 1868. Zenta Város Közgyűlésének Jegyzőkönyve
- 15 TLZ F. 003.1.1.14. Zenta Rendezett Tanácsú Város, 1869. Zenta Város Közgyűlésének Jegyzőkönyve, 50. sz.
- 16 TLZ F. 003.1.1.15. Zenta Rendezett Tanácsú Város, 1870. Zenta Város Közgyűlésének Jegyzőkönyve, 119. sz.
- 17 TLZ F. 003.1.1.15. Zenta Rendezett Tanácsú Város, 1870. év Zenta Város Közgyűlésének Jegyzőkönyve, 158. sz.
- 18 TLZ F. 003.1.1.41. Zenta Rendezett Tanácsú Város, 1898. Zenta Város Közgyűlésének Jegyzőkönyve, 14. sz.
- 19 TLZ F. 003.1.1.41. Zenta Rendezett Tanácsú Város, 1898. Zenta Város Közgyűlésének Jegyzőkönyve, 460. sz.
- 20 TLZ F. 385. Zentai újságok gyűjteménye, Zentai Hírlap, 1898. 38. sz.
- 21 TLZ F. 003.1.1.41. Zenta Rendezett Tanácsú Város, 1898. Zenta Város Közgyűlésének Jegyzőkönyve
- 22 TLZ F. 003.1.1.41. Zenta Rendezett Tanácsú Város, 1898. Zenta Város Közgyűlésének Jegyzőkönyve
- 23 TLZ F. 381. Joca Vujić gyűjteménye – Dudás Andor krónikája. II. 1898. év
- 24 TLZ F. 003.1.1.41. Zenta Rendezett Tanácsú Város, 1899. Zenta Város Közgyűlésének Jegyzőkönyve, 172. sz.
- 25 TLZ F. 003.1.1.43. Zenta Rendezett Tanácsú Város, 1900. Zenta Város Közgyűlésének Jegyzőkönyve
- 26 TLZ F. 385. Zentai újságok gyűjteménye, Zentai Közöny, 1902.
- 27 TLZ F. 381. Joca Vujić gyűjteménye – Dudás Andor krónikája. II. 1902. év.

2. kép – A zentai postahivatal által lebélyegzett egyik első levél
(TLZ, F: 381 Joca Vujity gyűjteménye, Szeckfű György magániratai)

3. kép – A Mihalkovits-féle ház, ahol 1853-ban megnyílt a postahivatal (fotó: Tari László)

Vonal. Érték _____ Szám Nr. _____

Távirat. Telegramm.

Monat _____ hó 18 _____

Rendeltetés helye _____ Feladás helye *Uttvarasabeg*

Abrehsort _____ Aufgabsort _____

Postári szám Gef. Nr.	Ortály Classe	Szavak száma Betragsahl	Feladás ideje Zeit der Aufgabe				Erkezés ideje Zeit der Ankunft				Hivatalos jegyzetek stb. Dienstliche Befüge etc.
			nap Datum	óra Stunde	perc Minute	naponta Tagessatz	nap Datum	óra Stunde	perc Minute	naponta Tagessatz	
30	p	20	2	7	2	2	9	5	2		

*Kentán város házánaál festő
fejezőmnek*

*Ajtók festődjenek kis
probock kaparadpannk, hogy van
a munka? feleletet várók
feleségének 10 fl adtam
Blum*

Felvette: — Aufgenommen durch: *Blum*

Hogyha a sürgönyöz egyszermind a feleletet is küszette, ezen távirat a feleletért utalványozott díj felvételénél elő-
mutatandó

Dieses Telegramm ist, sofern von dem Aufgeber desselben die Gebühr für eine Antwortbefehde bezahlt wurde, bei der Behebung der an-
gewiesenen Antwortgebühr vorzuweisen

4. kép – Zentára feladott távirat 1872-ből
(TLZ, F: 381 Joca Vujić gyűjteménye, Szekfű György magániratai)

5. kép – A zentai posta körbélyegzőjének lenyomata

Feladási - Vevény.

Egy terbeli levélről, mely továbbküldés végett a következő czim alatt:

bő : 1847. eszt.

A' cs. kir. Szekérposta

Ézrt a' feladásnál fizetett:

Bérmelési illetőség	f.	kr.
Egy szomsz. jegyzett tértivevényért	f.	kr.
Összesen	f.	kr.

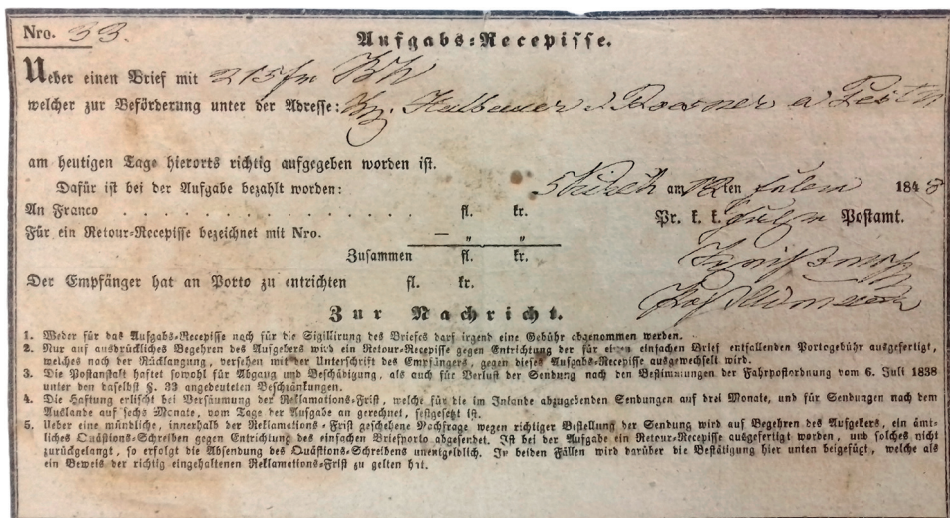
Az átvéő vitelér felében f. krt. fog fizetni.

Tudomásúl.

1) Tiltva van, akár a' feladási-vevényért akár pedig a' levél lepecsételésért valamely díjt elfogadni.
2) Egyedül a' feladó világs hívatására egy egyező levélről járó vitelbér megfizetése innál adatik tértivevény, mely, az átvéő aláírásával ellátva vissza érkezvén, ezen feladatok vérmeyt fizetvén.
3) A' postainézet kezességük, az 1839. évi Julius 6-án kiadottal szerbpostarendben megállapított feltételek alatt, 's az ugyanott a' 33 §-ban kitölt megemlékezés mellett, mind a' levél tartalmában békizonyított részletek hiányért vagy szenvedett károsodásért, mind pedig a' levél elvesztésért.
4) A' postainézet kezessége elenyészik, ha a' feladó a' kárpótlási követelést a' megállapított határidő alatt, mely a' belsőre szóló küldeményekre nézve a' feladás napjától számított három hónapra, a' külföldre szólókra nézve pedig hat hónapra van szabva, békizonyított élménytelér nézve a' levélnek pontos kézhezszolgáltatására nézve az említett határidő eltelle előtt tett kérdészködéssre, ha a' levél kívánja, az egyezőre levélvételér költségek iránt, egy hivatalos tudakozó-levél küldeték el. Ha a' feladás alkalmával tértivevény adottatik ki, 's az még vissza nem érkezett, akkor a' tudakozó-levél elbűlőde át nélkül történik. Mind a' két esetben erről a' bizonyítás ide alá fűggesztetik, mely a' kárpótlási követelésre szabott határidő pontos megtartásának tansága gyanánt szolgálnd.

Székely 1847. dec. 19.
Székely

6. a-b. kép – Kétoldalas feladási vény 1848-ból magyar és német nyelven
(TLZ, F: 381 Joca Vujici gyűjteménye, leszámozott iratok: 500-1000, 588. sz.)

6. b. kép - A kétoldalas feladási vény német nyelvű része

7. kép – Képeslap a zentai posta- és járásbírósról
(A Zentai Városi Múzeum képes-levelezőlap-gyűjteménye)